

Erdők és fák a Kiskunságban

Szeretek néprajzi munkákat olvasni. Szakmám művelését segíthetik a belőlük merített ismeretek. Most éppen az Eötvös Egyetem néprajzos professzorának, *Tálas Istvánnak* a „Kiskunság” című könyve volt a kezemben. Soraiból a Kiskunság népének századokkal korábbi szokásait, erdőhasznosítási eljárásait ismerhetjük meg.

A török kiűzése után lakatlanná vált terület óriási pusztaság volt, az itt élő és sokasodó lakosok keserves munkával próbálták megélni rajta. Ebben a küzdelemben különleges szerep jutott a fáknak, ligetekké, kisebb erdőkké formálódó tölgyeknek, nyáaraknak.

Érdemes ebbe a folyamatba nekünk, késői utódoknak is betekintenünk.

A magában álló idős, terebélyes fákat nagyon megbecsülték. A háborúskodások idején ezek figyelpontok voltak, koronájukban megbújt őrszemek időben észlelhetők a közelgő ellenséget. Később a jellegzetes alakú fák a pusztai pásztorok járandóságainak átvételéhez szolgálták tájékozódó pontként. Egy Majsza és Orgovány közötti határjárás per 1724-ből említi, hogy „Ott régen volt egy nagy jeles fa, ahol a mindenkor terminusok voltak mind a gazdának, mind a juhászoknak és egyéb pásztoroknak. A kenyeret ki köllött oda vinni.”

Vagyis a jószágtulajdonos az ilyen fák megjelölte helyen adta ki fogadott pásztorának természetbeni járandóságait.

Ezeknek a szilaj vagy félszilaj állattenyésztéshez kötődő fáknak néhány maradványa ma is fellelhető itt-ott a szélesen nyújtózó síkságon. A tölgyek inkább derékban vastag, alacsony törzsű fák voltak terebélyes, földig hajló ágas koronájukkal. A nyáarak közül a fehérsnyárok voltak a legtekintélyesebbek. 1 m-t közelítő tövességű egyedeiket még néhány évtizede is láthattuk a kerekegyházi, kunpeszéri vagy nyárlőrinci erdőben. Kikorhadott ágaik helyén támadt odúkban a madárvilág fészkel. A feketenyárból is maradt néhány öreg hírmondó. Nehéz eldönteni, hogy ezek a természet hátrahagyott egyedei vagy a mozgó homok megkötéséhez használt dugványról kelt előerdők maradványai. Törzsüket seprős vendégajtások borítják, inkább tájképi szépségüket csodálhatjuk, semmint fájukat értékeljük.

Más szerepük volt az erdőknek. Az állattartásra berendezkedő gazdálkodásban az erdők elsősorban téli mene-

dékhelyet szolgáltattak a csorda számára. Kinn-teelő pásztorok nagyobb hóban, kisebb fagyban a téli ménessel törették fel a havat-jeget, erre ment rá a marha. A porhóban a juh is ellegelt, de nagyobb éjszakai havazásban a nyáját mozgatni kellett, bele ne fulladjon a hóba. Ha lehetett, éjjelre fészeres akolban vagy az erdőben kerestek nekik helyet. De jó volt az erdő a szél elleni

védelemben is. Az őrzőknek az enyhelyet a vesszős cserények szolgáltatták, anyaguk a pusztában még gyakran fellelhető fűzfák ágaiból készült.

Érdemes még idejegyezni a homok hasznosítására vonatkozó vélekedést. A „vadhomok” sok munkával fogható be termelésre – írja Tálas – a „szelíd homok” viszonylag hamarabb. Ez utóbbi bizonyos növényzet borítja, a „mezőshomok” rendszerint „gyepjárás”, ritkábbja birkának, sűrűje marhának való legelő. De ahol jó a homok, ott „telekesebb”, kineveli az erdőt s ennek levele trágya is.

A talajművelő szerszámok is javarészt fából készültek. Az eke is. De a cserjéktől megfosztott terület talajában maradt fagyökerek a faekét gyakran „kibuktatták”. Jutott szerep a fának a megtermett gabonamag tárolásában is. Erre a célra földbe ásott gödrök szolgáltak, sarkainak, oldalainak szilárdítását akácrudakkal oldották meg.

Hasonló ismereteket lehet gyűjteni elhunyt kiváló kollégánk, *Varga Domokos* „Kies Kunság, szeretett Szentmiklós” c. könyvéből is. Az effajta ismeretek növelik erdőszeretetünket és segítik a fák nagyobb megbecsülését.

Faültetvények a dániai dűnés homokokon

Módszeres dűnefasítás akkor indult Dániában, amikor 1815–20 között állami dűnefasító szervezet alakult. 1820 és '30 között kis területű fásítási kísérleteket kezdtek, ezek azonban nem adtak megfelelő eredményt, ezért a dűnék homokjának megkötését lehetetlennek ítélték. 1853-ban Bjerring professzor javaslatára újra nekifogtak és ennek nyomán az állami tulajdonú 45 000 ha-nyi dűneterről mára már 32 000 ha-t erdők borítanak. Ez a Jütland-félsziget parti részének mintegy harmadát jelenti.

Az erdősisítésnek több célja volt: 1. A dűnék homokjának hosszú távú megkötése, 2. A területen élő emberek ellátása tüzelővel, 3. Faanyag termesztése még akkor is, ha a nem-dűnés területeken jóval magasabb hozamokat lehet elérni, 4. Szél elleni védelem a tenger felől fújó Ny-i szelektől és a tengerközeli részeken a ködtől, 5. A szabad munkaerő foglalkoztatása.

A fásítást eleinte a sós homokmozgás fékezte, ezért fák helyett sótűrő fűvel

(*Annophila arenaria*) dolgoztak, fajokkal csak a partvonaltól 1–2 km-el beljebb próbálkoztak. Közülük a fenyőfélék (fekete-, erdei-, henyeftenyő) jutott szerephez, lombos fajt nem találtak erre a célra. A választott fenyők közül az erdeivel gyenge eredményt értek el, a feketefenyőt pedig erős gombakárosítás érte, ezért a henyeftenyő jutott főszerephez, főleg védősávokban. Jobb termőhelyeken (agyag vagy iszap aljzatú lepelhomokon) ígéretesnek mutatkozott a szitkafenyő és a szürke luc is.

A csemeteszám kezdetben 50 000 db/ha volt, ezt később 6000 db/ha-ra csökkenthették. Az erdősisítési tapasztalatok a származások fontosságára hívták fel a figyelmet honosított fajok esetén.

A dűnefasítások ma már erdőként záródtak és betöltik rendeltetésüket.

Forrás: Poul Thaarup: Plantations in dune areas (Kézirat)

Az oldalt összeállította:

Dr. Szodfridt István